

4 intarpas. Pasaulinių maisto kainų prognozių apžvalga

Pakilusios maisto kainos pastaruojų metu buvo pagrindinis infliacijos Lietuvoje veiksnys, tačiau jo įtaka sumažėjo vis lėčiau per metus brangus maistui pasaulyje. Pagal Jungtinių Tautų Maisto ir žemės ūkio organizacijos apskaičiuojamą maisto kainų indeksą, 2011 m. vasario mėn. pasaulinės maisto kainos buvo rekordinės ir viršijo 2008 m. vidurio aukštumas, o jų metinis augimas sudarė apie 35 proc. Kainų kilimą skatino įvairūs trumpalaikiai veiksniai (sumažėjusi pasiūla, brangstantys energijos išteklių, padidėjusios finansinės investicijos į maisto žaliavas) ir ilgalaikės tendencijos (didėjanti biodegalų paklausa ir maisto produktų poreikis kylančios ekonomikos valstybėse).

Tačiau vėliau pasaulyje maistas atpigę, nes pagerėjo pasiūla ir didėjo nerimas dėl pasaulio ekonominės plėtos. Esant dideliame netikrumui dėl pasaulio ekonomikos tolesnio augimo tebėra neaišku, kokios maisto kainų kaitos galima tikėtis artimiausioje ateityje, todėl vertėtų aptarti tarptautinių organizacijų pastaruojų metu paskelbtas prognozes.

Toliau lentelėje pateikiamos atskirų maisto žaliavų kainų pokyčių 2012 m., palyginti su 2011 m., prognozės, paskelbtos *Bloomberg*, *Economist Intelligence Unit* (EIU) ir Pasaulio banko. Iš šių prognozių matyti, kad tikimasi gerokai sumažėsiančių, palyginti su 2011 m., pagrindinių produktų kainų. EIU ir Pasaulio bankas pateikia ne tik atskirų prekių, bet ir tam tikrų jų grupių kainų kaitos prognozes. Anot EIU, maisto produktai, pašarai ir gėrimai 2012 m. turėtų atptigi 12,5 proc. (gėrimai – 15,1, javai – 12,8, cukrus – 12,6, aliejai – 9,8 %). Pasaulio bankas numato, kad maisto produktai atptigs 13,7 proc. (aliejai ir riebalai – 18,1, javai – 11,3, kitas maistas – 8,8 %), o gėrimai – 13,2 proc.

A lentelė. Maisto žaliavų kainų (JAV doleriais) pokyčio 2012 m., palyginti su 2011 m., prognozės

	Bloomberg apklaustų analitikų medianinė prognozė	EIU prognozė	Pasaulio banko prognozė
	Duomenys, buvę prieinami 2011-12-21	Prognozės data: 2011-12-14	Prognozės data: 2011-11
Cukrus	-14,0	-12,6	-17,2
Kakava	2,3	-16,3	-11,5
Kava	-19,1	-14,8	-16,7
Kukurūzai	-3,5	-8,5	-15,3
Kviečiai	-3,4	-15,7	-12,5
Sojos pupelių aliejus	9,6	-9,8	-23,7

Šaltiniai: *Bloomberg*, *EIU*, *Pasaulio bankas* ir *Lietuvos banko* skaičiavimai.

Apskritai maisto žaliavų atpigimas 2012 m. neturėtų labai stebinti, nes tai yra vidutinis metinis pokytis, apskaičiuojamas pagal 2012 ir 2011 m. vidutinių kainų lygių santykį. Kaip minėta, 2011 m. vasario mėn. pasaulinės maisto kainos buvo rekordinės. Nors vėliau jos mažėjo, 2011 m. vidutinis kainų lygis buvo labai didelis. Net ir nekrinant maisto kainoms, vidutinis metinis pokytis 2012 m. būtų neigiamas. Jei darytume prielaidą, kad maisto kainos nesikeis, t. y. per visus 2012 m. jos bus 2011 m. gruodžio mėn. lygio, taikydami Jungtinių Tautų Maisto ir žemės ūkio organizacijos apskaičiuojamą bendrą maisto kainų indeksą ir atskirų maisto grupių indeksus, gautume, kad maistas atptigs apie 8 proc. (pagal atskiras maisto grupes truputį pabrangtų tik mėsa, o kitos prekių grupės – pieno produktai, riebalai, cukrus, javai – atptigtų 9–12 %). Vis dėlto toks kainų mažėjimas atrodo mažesnis nei prognozuoja EIU ir Pasaulio bankas, vadinasi, 2012 m. tikimasi ne stabilių kainų, o tam tikro kainų mažėjimo.

Remiantis Pasaulio banko lapkričio mėn. maisto kainų apžvalga (angl. *Food Price Watch*), pagerėjusi pasiūla turėtų slopinti pasaulinių maisto kainų kilimą. JAV žemės ūkio departamento (angl. *United States Department of Agriculture*) prognozėse (2011 m. gruodžio mėn.) nurodoma, kad pasaulinės kviečių atsargos 2011–2012 m. sezoną pasieks 10 m. aukštumas dėl padidėjusios produkcijos pagrindinėse kviečius auginančiose valstybėse, tokiose kaip Kazachstanas, Australija bei Kanada, ir euro zonoje. Panaši situacija ir su kitais javais: kukurūzų produkcija turėtų padidėti, jai išaugus Kinijoje, Ukrainoje, Rusijoje ir kitose valstybėse, ryžių – dėl Indijos gero derliaus. Makroekonominiai veiksniai taip pat prisideda prie vartotojams palankesnių pasaulinių maisto kainų prognozių: nerimas dėl padėties pasaulio ekonomikoje, ypač euro zonoje ir JAV, slopina paklausą, o tai turėtų sumažinti pasaulines kainas. Mažėjanti pasaulinė paklausa kartu su mažėjančiomis energijos išteklių kainomis turėtų sumažinti ir etanolio paklausą, kuri pastaraisiais metais sparčiai didėjo. Tai reikštų mažesnę kukurūzų ir augalinio aliejaus sunaudojimą biokurai gaminti. Rekordinis kukurūzų derlius Kinijoje, ryžių – Indijoje ir Ukrainos sprendimas nebeapmokestinti javų eksporto taip pat slopins pasaulinių kainų kilimą.

Svarbus rodiklis maisto žaliavų rinkoje yra atsargų ir sunaudojimo santykis (angl. *stock-to-use ratio*). Jis rodo santykinį tam tikros žaliavos pasiūlos ir paklausos balansą ir, jei lyginama su ankstesniais metais, padėties toje rinkoje pasikeitimą. Šiam rodikliui sumažėjus iki kritinės ribos, tikėtinas žaliavos kainos šuolis. A pav. pateiktas atskirų prekių grupių šis rodiklis, paskelbtas Jungtinių Tautų Maisto ir žemės ūkio organizacijos 2011 m. lapkričio mėn. maisto rinkos perspektyvų leidinyje (angl. *Food Outlook*).

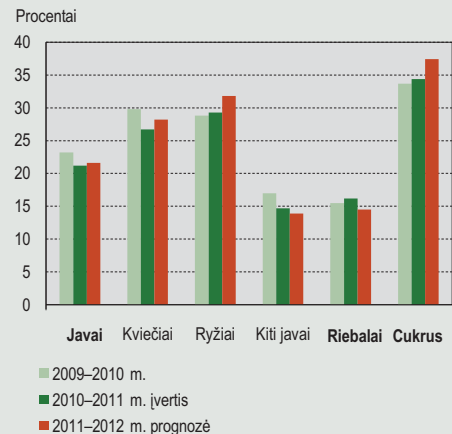
Kaip matyti, 2010–2011 m. sezoną sumažėjo kviečių ir kitų javų (javų, išskyrus kviečius ir ryžius) atsargų ir sunaudojimo santykis, o kitų prekių grupių – ryžių, riebalų, cukraus – šis rodiklis padidėjo. Jungtinių Tautų Maisto ir žemės ūkio organizacija numato, kad 2011–2012 m. padidės (atitinkamai 1,5, 2,5 ir 3,0 proc. p.) kviečių, ryžių bei cukraus atsargų ir sunaudojimo santykis, o sumažės kitų javų ir riebalų grupių šis rodiklis.

Taigi kviečių, ryžių ir cukraus atveju pasiūlos ir paklausos balansas bus palankus ir neturėtų daryti didinančio spaudimo kainoms. Rekordinis 2011 m. kviečių derlius (vertinama, kad pasaulinė produkcija 2011–2012 m. sezoną padidės 6 %) lems didesnes atsargas, todėl atsargų ir sunaudojimo santykis 2011–2012 m. bus gerokai didesnis nei 2007–2008 m. žemumos ir penkerių metų vidutinis lygis. Labai geras derlius pagrindinėse ryžius auginančiose valstybėse leis ne tik patenkinti vartojimo poreikius, bet ir pastebimai padidinti atsargas. Cukraus pasaulinė gamyba viršys suvartojimą jau antrus metus iš eilės. Didesnė cukraus gamyba, susijusi su padidėjusiu, reaguojat į pastaraisiais metais kylančias kainas, pasėlių plotu, gali reikšti mažėjančias pasaulines cukraus kainas, nors jas šiek tiek palaikys poreikis atkurti atsargas.

Numatomas mažėsiantis kitų javų bei riebalų atsargų ir sunaudojimo santykis. Kitų javų dalis, suvartojama maistui, nedidelė. Prognozuojama, kad kitų javų paklausa didės mažiau nei tikėtasi anksčiau, nes ji, ypač kukurūzų (naudojamų pašarams ir kurui gaminti), labai siejasi su makroekonominė aplinka, tačiau nepadės atkurti atsargų. Didėjanti aliejaus ir riebalų grupės, kurioje svarbiausios žaliavos yra sojos pupelės ir rapsai, paklausa, ypač Azijoje (daugiausia Kinijoje), skatins pasiūlos ir paklausos neatitikimą – kitaip nei dvejus ankstesnius metus, produkcija bus mažesnė už suvartojimą. Sumažėjus atsargoms ir didėjant vartojimui, šių dviejų rodiklių santykis nukris iki mažiau nei 15 proc. ir taps artimas itin žemam lygiui, buvusiam per 2008 m. maisto kainų šuolį.

Iš prognozių galima matyti, kad prielaidų maisto kainoms kilti – nedaug. Vis dėlto šiuo metu jos vis dar yra gana didelės. Kai kurių trąšų kainos tebėra kur kas didesnės negu prieš metus, o energijos rinkoje, glaudžiai susijusioje su maisto žaliavų rinka, tyro netikrumas dėl tolesnės raidos (pasaulio ekonomikos augimas turėtų sulėtėti, tačiau nerimą kelia galimi naftos pasiūlos sutrikimai). Tiesa, pagal lapkričio mėn. Pasaulio banko prognozes, svarbių žemės ūkio produkcijos sąnaudų – energijos žaliavų ir trąšų – kainos 2012 m., palyginti su 2011 m., turėtų gerokai sumažėti (atitinkamai 8 ir 15 %). Dar vienas svyravimus galintis lemti veiksnys – aptartas atsargų ir sunaudojimo santykis. Nors visos javų grupės šis rodiklis šiek tiek padidės, jis bus ne itin didelis, o tokiomis sąlygoms net maži šokai gali turėti didelį poveikį kainoms.

A pav. Kai kurių produktų pasaulinių atsargų ir sunaudojimo santykis

Šaltinis: Jungtinių Tautų Maisto ir žemės ūkio organizacija.